

САВЧУК

Світлана Василівна
sv_savchuk@ukr.net

УДК 336.1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО
ПЛАНУВАННЯTHE THEORETICAL APPROACHES TO THE INTERPRETATION OF
THE FINANCIAL PLANNING

к.е.н., доцент, Тернопільський
національний економічний
університет

Розглянуто дискусійні аспекти сутності фінансового планування. Охарактеризовано наукові підходи щодо трактування дефініції “фінансове планування” та основних принципів його організації в умовах сталого розвитку. Обґрунтовано власну позицію визначення даного поняття.

Рассмотрены дискуссионные аспекты сущности финансового планирования. Охарактеризованы научные подходы к трактовке дефиниции “финансовое планирование” и основных принципов его организации в условиях устойчивого развития. Обоснованно собственную позицию определения данного понятия.

In the article the discussion aspects of the essence of financial planning is considered. The scientific approaches to the interpretation of the definition of “financial planning” and the main principles of its organization in the conditions of sustainable development are described. The own definition of the concept is substantiated.

Ключові слова: фінансове планування, фінансові ресурси, фінансовий план, фінансова політика, фінансова система, сталий розвиток

Ключевые слова: финансовое планирование, финансовые ресурсы, финансовый план, финансовая политика, финансовая система, устойчивое развитие

Keywords: financial planning, financial resources, financial plan, financial policy, financial system, sustainable development

ВСТУП

Реалізація ефективної фінансової політики держави в умовах сталого розвитку вимагає відповідності та взаємоузгодженості фінансових можливостей органів державної та місцевої влади відносно поставлених завдань й наданих повноважень для досягнення стратегічних орієнтирів у становленні демократичного суспільства. Особлива роль при цьому відводиться фінансовому плануванню – важливій управлінській функції, що забезпечує належне функціонування фінансового механізму держави із дотриманням наукових підходів до застосування методологічного інструментарію при розробці довгострокових цілей розвитку та їх трансформації у конкретні заходи з метою отримання позитивних результатів щодо забезпечення фінансової стабільності.

Наявність кризових явищ в економічних процесах держави в сучасних умовах обумовлює необхідність актуалізації дослідження основних складових фінансового планування, що дає змогу оцінити фінансову спроможність як окремих суб'єктів господарювання, так і відповідних регіонів та держави загалом, визначати пріоритети у використанні фінансових ресурсів, виявляти альтернативні джерела щодо фінансового забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку суспільства. Тільки функціонування налагодженої цілісної системи фінансового планування

сприяє ефективній акумуляції ресурсів, їх розподілу та використання у відповідності до встановлених на відповідному рівні окреслених цілей та завдань на середньо- та довгострокову перспективу. Це, в свою чергу, посилить відповідальність суб'єктів фінансового планування та ефективність їх діяльності, насамперед, стосовно зростання рівня задоволення населення наданими благами та послугами. А також створить умови для реалізації послідовної та передбачуваної фінансової політики на всіх рівнях з метою забезпечення стійкого економічного зростання та макроекономічної стабільності в контексті сталого розвитку.

Теоретичні і практичні засади здійснення фінансового планування досліджувалися у наукових працях таких вчених, як: О. Василюк, С. Ганевич, В. Дем'янишина, О. Кириленко, Г. Котіної, С. Михайленко, В. Опаріна, М. Степури, В. Федосова, С. Юрія та ін. Значна увага вітчизняними науковцями приділяється висвітленню особливостей фінансового планування окремих суб'єктів господарювання, специфіці розробки їхніх фінансових планів. Однак для забезпечення сталого розвитку суспільства необхідним постає дослідження цілісної системи фінансового планування, незалежно від видів та рівнів здійснення, що сприятиме, повною мірою, досягненню усіх окреслених цілей та завдань.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні сутнісно-теоретичних засад фінансового планування, визначенні основних принципів, дотримання яких є доцільним в умовах сталого розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою є праці вітчизняних науковців, матеріали періодичних видань. У процесі дослідження застосовано методи структурно-логічного аналізу, порівняння і узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах сталого розвитку держави посилюється важливість фінансового планування, висуваються високі вимоги до якості його організації, що забезпечує, відповідно, прийняття ефективних рішень у реалізації фінансової політики. Це стає можливим за рахунок застосування новітньої прогресивної методики у фінансовому плануванні, дотриманні науково обґрунтованих принципів та посилення відповідальності суб'єктів фінансового планування для зміцнення на перспективу фінансової стійкості держави. Тому в умовах сталого розвитку необхідним постає дослідження теоретичних засад фінансового планування, обґрунтування наукових підходів до його визначення.

Зважаючи на важливість фінансового планування, масштабність його застосування та багатогранну роль у функціонуванні фінансового механізму, відмітимо неоднозначність і дискусійність у трактуванні даної дефініції. Досліджуючи наукові підходи вітчизняних та зарубіжних дослідників, доцільно зазначити, що поняття “фінансове планування” розглядається у різних аспектах, відокремлено не уособлюючи єдиної сутності.

Так, враховуючи активний управлінський вплив процесу планування на економічний розвиток як держави, регіонів, так інших суб'єктів, окремі науковці фінансове планування визначають як важливу складову управлінської діяльності стосовно прийняття ефективних рішень для досягнення збалансування фінансових відносин. У даному контексті процес „підготовки і прийняття управлінського рішення” безпосередньо охоплює постановку цілей і завдань, а також розробку конкретних заходів, що забезпечують їхнє досягнення. Це обґрунтовує визначення сутності планування, виходячи з аналізу змісту основних функцій управління. Відповідно, ефективність управління на різних рівнях безпосередньо залежить від налагодженої системи планування, оскільки саме на даному етапі, як зазначалося, основним завданням органів управління постає правильне і чітке визначення цілей діяльності, розробка науково обґрунтованих заходів, що забезпечать їх досягнення та отримання очікуваних результатів.

Дослідженню управлінського аспекту планування особливу увагу приділяють російські науковці. Зокрема, Е.А. Черниш стверджує, що планування являється процесом підготовки управлінського рішення, основою якого є опрацювання початкової інформації і наукова підготовка цілей, визначення засобів та пріоритетних напрямків їхнього досягнення із використанням порівняльного оцінювання альтернативних варіантів і схвалення найбільш опти-

мального з них стосовно очікуваних умов розвитку держави. Організація планування здійснюється виходячи із свідомого використання системи об'єктивних економічних законів розвитку суспільства та основних теоретичних положень і висновків економічної науки, досвіду і практичної роботи для забезпечення науково обґрунтованого управління із застосуванням системи планових документів [9, с. 36].

Подібне трактування поняття “планування” подає Е.А. Уткін. Вчений розглядає його як специфічну форму суспільної практики людей, що є однією з функцій управління, та яку доцільно вважати пріоритетною у процесі підготовки різних варіантів управлінських рішень у вигляді програм, прогнозів, проектів і планів з обґрунтуванням їхньої оптимальності й забезпеченням можливості їхнього виконання та перевірки [8, с. 17]. Такий підхід має узагальнений характер, так як не акцентується увага на ролі фінансового планування в регулюванні соціально-економічних процесів у державі.

На думку Л.П. Владімірової, саме планування є процесом формування цілей, визначення пріоритетів, засобів та методів їх досягнення, на основі якого приймаються рішення щодо вибору альтернативних напрямків розвитку із обґрунтуванням раціональної поведінки суб'єктів господарювання [2, с. 145].

М.В. Романовський, О.В. Врублевська, Б.М. Сабанті зазначають, що фінансове планування – це діяльність по збалансуванню та пропорційності фінансових ресурсів. При цьому під збалансуванням розуміють оптимальне співвідношення між фінансовими ресурсами держави та суб'єктами господарювання, а пропорційність – спрямована на раціональне співвідношення доходів до і після сплати податків щодо підприємств, галузей та регіонів. Науковці вважають, що фінансове планування спрямоване на координацію діяльності органів, що забезпечують функціонування фінансової системи, та ґрунтується на показниках плану соціально-економічного розвитку [12, с. 90].

Більш прагматичний підхід застосовують вчені А.Г. Грязнова і Е.В. Маркіна, коли вони тлумачать фінансове планування за змістом, як управлінську діяльність, що пов'язана із планомірним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів для досягнення збалансованості і фінансової стійкості економіки, отримання доходів і відповідного фінансового забезпечення виконуваних завдань [13, с. 91].

Розглядаючи фінансове планування у складі фінансового механізму, вітчизняні науковці акцентують свою увагу на окремих аспектах трактування даного поняття.

У Фінансово-економічному словнику (за редакцією А.Г. Загороднього, Г.Л. Вознюка та Т.С. Смовженко) подано визначення фінансового планування як “планування процесів формування, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів” [4, с. 328], що відображає його сутність лише у вузькому розумінні, вказуючи на об'єкт планування. Однак варто відмітити, що при цьому деталізується його мета – “забезпечення відповідності фінансових ресурсів і потреб у них” відповідно до видів, спрямування, територій та об'єктів.

Сутність фінансового планування О.Р. Романенко трактує ширше відповідно до сфери застосування, оскільки визначаються обсяги фінансових ресурсів, які створюватимуться в державі загалом, так і обсяги ресурсів, що мобілізуватимуться та розподілятимуться через бюджетну систему та інші фінансові інститути, використовуватимуться підприємницькими структурами і населенням. Тому фінансове планування науковцем розуміється як діяльність зі складання планів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх корпоративних об'єднань, галузевих структур, територіально-адміністративних одиниць та країни в цілому [7, с. 44].

Подібне визначення простежується у поглядах науковців Є.М. Ганевич, О.П. Кириленко, С.В. Михайленко, С.І. Юрія, які не обмежують фінансове планування лише діяльністю держави у процесі складання планів формування і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, але й їх виконання, що дозволяє визначити джерела та цільове спрямування фінансових ресурсів, забезпечити оптимізацію вартісних пропорцій відповідно до плану економічного розвитку держави [3, с. 116; 11, с.86]. Зокрема, О.П. Кириленко також розглядає фінансове планування в контексті діяльності, пов'язаної з управлінням фінансами [5, с.45].

На думку В.М. Опаріна, саме фінансове планування як процес розроблення і затвердження фінансових планів є тим засобом, за допомогою якого забезпечується збалансування фінансових потреб і можливостей [6, с. 240].

Автори монографії "Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку" (за редакцією В. Опаріна, В. Федосова) особливо роль відводять макрофінансовому плануванню як одному із "важливих інструментів управлінської фінансової інфраструктури". Вчені вважають, що таке планування дає змогу здійснювати ефективне управління фінансами, сприяти реалізації єдиної фінансової політики як на рівні держави, так і на рівні органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання [10, с. 317]. Варто погодитися із авторами, що забезпечення поступового стійкого зростання потребує обґрунтованого макрофінансового планування, особливо в нестабільних економічних умовах.

Комплексне визначення фінансового планування запропоновано вітчизняним науковцем О.Д. Василюком, що охоплює широку сферу застосування. Так, дана дефініція характеризується за сутністю як "науково обґрунтований процес визначення джерел створення і напрямків використання фінансових ресурсів в економіці держави з метою забезпечення стабільного соціального і економічного розвитку" [1, с. 115]. За змістом фінансове планування являється особливою сферою економічної діяльності як держави, так суб'єктів господарювання і громадян, пов'язана з обґрунтуванням певних управлінських рішень щодо фінансового забезпечення їхньої діяльності, а також оптимізації запланованих витрат і, відповідно, отримання очікуваних фінансових результатів. При цьому під фінансовим плануванням необхідно розуміти специфічну сферу управління. Як стверджує

вчений, позитивні результати можна отримати лише на основі пізнання об'єктивних законів розвитку суспільства та дослідження тенденцій його економічного стану.

Таким чином, зважаючи на вищезазначене, варто вказати на два основні підходи стосовно розуміння економічної сутності фінансового планування, що висвітлені у дослідженнях науковців. Серед них, в основному, переважає трактування фінансового планування за змістом, враховуючи специфіку фінансової діяльності усіх суб'єктів планування з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень у даній сфері. А також, за формою, враховуючи результати фінансового планування, що втілені у спеціальних фінансових документах відповідних рівнів – фінансових планах, де відображено рух фінансових ресурсів держави, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання.

На нашу думку, основоположні трактування фінансового планування доцільно розглядати в контексті комплексного застосування його основних характеристик. Оскільки пізнання сутності даної дефініції знаходить своє відображення у змісті фінансової діяльності усіх суб'єктів планування за рахунок прийняття ефективних управлінських рішень, слугує основою до розгляду його у відповідній формі. Тому, не варто односторонньо трактувати поняття фінансового планування, що, відповідно, не відобразатиме основні його фундаментальні характеристики та повною мірою не розкриватиме його економічний зміст та значення.

Ефективність організації фінансового планування залежить від дотримання науково обґрунтованих принципів. В економічній літературі не сформовано єдиного підходу до складення їх переліку. Так, більш узагальнено формулюють принципи планування російські науковці Е.А. Черниш та Л.П. Владімірова. Зокрема, до принципів здійснення планування Л.П. Владімірова відносить наступні: єдність, безперервність, гнучкість та точність [2, с. 134]. Е.А. Чернишем подається вже розширений склад принципів планування, а саме: науковості, соціальної спрямованості і пріоритету суспільних потреб, підвищення ефективності суспільного виробництва, пропорційності й збалансованості, пріоритетності, узгодження короткострокових та перспективних цілей і завдань [9, с. 53].

По-різному визначають склад принципів фінансового планування і вітчизняні науковці. Для прикладу, О.П. Кириленко до них включає такі, як: наукова обґрунтованість, єдність фінансових планів, безперервність, стабільність [5, с. 60]. О.Д. Василюк та автори підручника "Фінанси" (за редакцією С.І. Юрія, В.М. Федосова) їх доповнюють принципами комплексного підходу, оптимальності щодо використання фінансових ресурсів, раціонального визначення джерел одержання фінансових ресурсів і їхнього розподілу через ланки фінансової системи [1, с. 116; 11, с. 87]. Специфічним є перелік принципів макрофінансового планування, поданий у монографії "Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку" (за редакцією В. Опаріна, В. Федосова). Такими принципами науковці вважають: ціль-

спрямованості і пріоритетності; системності і цілісності; аналогій і наукової обґрунтованості, верифікації; багаторівневого описання та інформаційної узгодженості; альтернативності та адаптивності; правдивості і прозорості; відповідальності учасників макрофінансового планування; економічної ефективності та заощадливості (оптимального використання фінансових ресурсів) [10, с. 323].

Вищевикладене дозволяє виділити найважливіші принципи фінансового планування, до яких варто зарахувати:

– комплексності – означає комплексний підхід до розробки усіх фінансових планів, виходячи із планових показників економічного і соціального розвитку держави, враховуючи наявний фінансовий потенціал;

– наукової обґрунтованості – передбачає використання при розрахунку планових показників новітніх прогресивних методик з урахуванням кращого зарубіжного досвіду. Його головним критерієм є розробка фінансових планів відповідно до об'єктивних економічних законів, реальних умов стану економіки, цілей та завдань держави на відповідних етапах її розвитку, в тому числі фінансової політики як на державному, так і на місцевому рівнях.

– єдності – полягає у застосуванні єдиної методології розрахунку планових показників, єдиного підходу до розробки фінансових планів, що забезпечується єдиною нормативно-правовою базою, єдності фінансової політики;

– обґрунтованості та раціоналізації у визначенні джерел формування фінансових ресурсів – стосується фінансових планів різних видів,

– оптимальності та ефективності – окреслює оптимальні напрямки використання усіх фінансових ресурсів для досягнення поставлених цілей при розробці фінансових планів відповідно до визначених пріоритетів із залученням мінімального обсягу фінансових ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку держави та регіонів;

– прозорості – забезпечення максимальної публічності та прозорості у здійсненні фінансового планування, повна відкритість для суспільства і засобів масової інформації процесу розробки усіх фінансових планів, у тому числі висвітлення проблемних питань, наявних розбіжностей у всій їх сукупності;

– відповідальності суб'єктів фінансового планування – передбачає відповідальність за виконання поставлених цілей та завдань усіма учасниками у процесі організації фінансового планування.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження відмітимо, що сутність “фінансового планування” доцільно трактувати, з одного боку, як інструмент управління фінансами й фінансовими відносинами. Оскільки резу-

льтатом при складанні фінансових планів різних рівнів на основі відповідних принципів і методів та з урахуванням пріоритетів фінансової політики держави, визначення основних цілей та напрямків реалізації єдиної фінансової політики на всіх рівнях із встановленням якісних та кількісних показників соціально-економічного розвитку суспільства є прийняття ефективних управлінських рішень. В контексті іншого підходу фінансове планування є однією з найважливіших складових фінансового механізму, що забезпечує визначення обсягів фінансових ресурсів держави, виявлення резервів їхнього зростання з метою виконання державою, покладених на неї функцій і завдань та максимального задоволення суспільних потреб.

Список використаних джерел

1. Василик О.Д. Теорія фінансів : підруч. / О.Д. Василик. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
2. Владимірова Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: уч. пособ. / Л.П. Владимірова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: “Дашков и Ко”, 2006. – 400 с.
3. Ганевич Є.М. Фінанси. Фінансова система України / Є.М. Ганевич, С.В. Михайленко. – Одеса: ПАЛЬМІРА, 2012. – 454 с.
4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту „Львівська політехніка”, 2005. – 714 с.
5. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): навч. посібник / О.П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 212 с.
6. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посіб. / В.М. Опарін. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
7. Романенко О.Р. Фінанси: підруч. / О.Р. Романенко. – К.: Центр навч. літ., – 2004. – 312 с.
8. Стратегическое планирование / под. ред. Э.А. Уткина. – М.: ТАНДЕМ : ЭКМОС, 1998. – 440 с.
9. Черныш Е.А. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: уч. пособ. / [Е.А. Черныш, Н.П. Молчанова, А.А. Новикова, Т.А. Салтанова]. – М.: ПРИОР, 2000. – 176 с.
10. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: монограф. [В. Опарін, В. Федосов, С. Львовчик та ін.] ; за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2016. – 695 с.
11. Фінанси: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
12. Финансы: учеб. [для вузов] / под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской, Б.М. Сабанти. – М.: Перспектива: ЮРАЙТ, 2000. – 520 с.
13. Финансы: учеб. / под. ред. А.Г. Грязновой, Е.В. Маркиной. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 504 с.